

Medier og informasjon - veiledning til valgfaget

Denne veiledningen gir tips og råd til lærere om hvordan de kan arbeide med læreplanen i valgfaget.

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 11.08.2015

Innhold

1 Innledning

2 Fagets egenart

3 Praktiske eksempler

- Hovedområdet: Redaksjonelt arbeid
- Eksempel 1: Nyhetsartikkel om en idrettsdag
- Hovedområdet: Produksjon og publisering
  - Nettavis
  - Tekst på internett
  - Bilder
  - Fotostory
  - Lyd
  - Film
  - Radio- eller TV-sendinger
  - 3D-modeller for visualisering
  - Wikier
  - Kart
  - Intervju
  - Pressekonferanse

- Eksempler med vurdering
- Eksempel 2: Videoreportasje om en skolemusikal
- Eksempel 3: Produksjon av kart

4 Vurdering

5 Støttmateriell

- Vedlegg 1: Etisk refleksjon om vinkling av en nyhetssak
- Vedlegg 2: Slik overholder vi lover og regler
- Vedlegg 3: Etisk refleksjon om integritet og verdivalg i redaksjonen
- Vedlegg 4: Innhold og design i tekst på nett
- Vedlegg 5: Datatilsynet om personvern
- Tips til nettsider og litteratur

1 Innledning

Denne veiledningen gir råd og tips om hvordan du kan arbeide med læreplanen i valgfaget. Veiledningen er ikke ment å være heldekkende ved at eksemplene dekker alle kompetansemålene i læreplanen, men den gir noen tips og råd til hvordan lærere kan jobbe praktisk med det faglige innholdet i valgfaget.

Veiledningen er ikke et formelt dokument som kan erstatte eller sidestilles med selve læreplanen i valgfaget. Utdanningsdirektoratet er ansvarlig for innholdet i veiledningen, og den er utarbeidet i samarbeid med relevante fagmiljøer og fagpersoner.

I denne veiledningen gir **kapittel 2** en beskrivelse av fagets egenart og omtale av hovedområder. **Kapittel 3** gir tips og råd til innhold i faget med gjennomgang av noen eksempler på undervisningsforløp. Kompetansemål er konkretisert til læringsmål med kjennetegn på høy måloppnåelse. Her er også mulighetene for variasjon i faget beskrevet. **Kapittel 4** omtaler vurdering i faget. Henvisning til støttmateriell og kilder er plassert i **kapittel 5**.

2 Fagets egenart

Mediene spiller en sentral rolle i samfunnet, og de har stor gjennomslagskraft som kilde for informasjon. Valgfaget Medier og informasjon kan bidra til at elevene får erfaring med og innsikt i hvordan de aktivt kan ta i bruk **informasjonsteknologi** i hverdagen.

Opplæringen i valgfaget kan bidra til å styrke elevenes **formidlingsferdigheter** og gi grunnleggende kunnskap om det lovverket som er knyttet til publisering.

Gjennom opplæringen kan elevene få en arena der de utvikler holdninger og kunnskaper som gjør dem rustet til å vurdere hva som er god formidling på og utenfor nettet. Bevissthet om publisering kan også føre til mer

gjennomtenkte handlinger i sosiale medier.

Dette valgfaget er delt inn i **to hovedområder: redaksjonelt arbeid og produksjon og publisering**.

Hovedområdene må ses i sammenheng.

Redaksjonelt arbeid handler om sammenhengen i det å skape og stå ansvarlig for form og innhold i ulike typer informasjon. Å samarbeide i en redaksjon betyr å velge mediekanal og innhold, definere målgrupper, få innsikt i redaksjonell bruk av sosiale medier og kjenne reglene for opphavsrett, kildebruk og personvern.

Hovedområdet **produksjon og publisering** handler om å produsere ulike komponenter i sammensatte tekster for å publisere dem på nett. Bruk av digitale verktøy for å produsere, redigere og publisere bilde, tekst, film og lyd er sentralt i hovedområdet. Det samme er innsikt i forholdet mellom utforming og budskap.

Veilederen fokuserer på at nye digitale verktøy og kommunikasjonskanaler gir nye muligheter for valg av produkter, metoder og verktøy. Det kan dreie seg om alt fra informasjonsfilmer, pressemeldinger og nettaviser, til digitale kart, animasjoner, pod-caster og wikiartikler.

Inndelingen i hovedområder viser veien fra planlegging og arbeidsfordeling til vurdering av produkt og prosess. I kapittel 3 og i vedleggene gis det praktiske eksempler på fagstoff med utgangspunkt i kompetansemålene.

3 Praktiske eksempler

Dette kapitlet gir tips og råd knyttet til planlegging, gjennomføring og vurdering i arbeidet med valgfaget. Det faglige innholdet i opplæringen vil variere ut fra lokalt arbeid med læreplanene. Kapitlet presenterer også en idébank som kan inspirere til egen planlegging.

Temaet variasjon i innhold blir tatt opp med utgangspunkt i rammene for læreplanene knyttet til kompetansemål og vurdering. Videre følger det praktiske eksempler på hvordan lærere kan jobbe med innhold ut fra hovedområdene og kompetansemålene i valgfaget.

Enkelte av eksemplene viser kompetansemål som er konkretisert i læringsmål, og som viser eksempler på kjennetegn på høy måloppnåelse. Dette kan brukes som grunnlag i underveisvurdering, slik at det er kjent for elevene hvor de er i opplæringen, og hva som er grunnlaget for videre læring.

Læreplanene i valgfag og variasjon i innhold

Læreplanene i valgfag skiller seg ut fra de andre læreplanene i Kunnskapsløftet ved at valgfagene har kompetansemål som beskriver ett års opplæring, men de skal kunne brukes på alle tre trinn i opplæringen. Elever har også mulighet til å velge samme valgfag om igjen. Dette betyr at alle elever uansett om de har faget i ett år eller over flere år, skal ha opplæring i - og vurderes ut fra de samme kompetansemålene. Opplæringen i faget skal avsluttes hvert år.

- Intensjonen med valgfagene er bl.a. å motivere elevene.
- Hvordan kan elever som har hatt valgfaget tidligere, oppleve variasjon i valgfaget?

Valgfaggruppen kan være mer sammensatt enn i andre fag, for eksempel ved aldersblanding av elever eller ved at noen elever har hatt valgfaget tidligere, mens andre har valgfaget for første gang. Det er viktig å ta hensyn til sammensetningen av gruppen når det gjelder variasjon i valg av innhold, osv. Det er ikke trinnet eleven går på, som skal styre innholdet, og det skal heller ikke vektlegges at elever har hatt valgfaget tidligere. Ettersom valgfagene har kompetansemål som skal oppnås etter ett år, vil det likevel være hensiktsmessig at elever som velger samme valgfag om igjen, opplever variasjon i faget fra ett år til det neste.

Å gjennomføre en opplæring i valgfag med progresjon og variasjon løses, som i alle andre fag, innenfor tilpasset opplæring. Variasjon og progresjon kan for eksempel være forskjell i innhold, arbeidsoppgaver, aktiviteter, lærestoff, intensitet (tempo) og organisering av opplæringen, arbeidsmåter, læringsarenaer med mer. Utgangspunktet for opplæringen skal være at de samme kompetansemålene gjelder for alle elevene, og at de gir rom for å velge variert innhold ut fra lokale forhold og elevenes forutsetninger.

Noen eksempler på ulike muligheter for variasjon

Det samme valgfaget kan ha variasjon knyttet til ulike aktiviteter og innhold fra ett år til det neste. Dette kan sikre at elevene opplever og lærer noe nytt om de velger samme faget over flere år.

Elever som ønsker større utfordringer, kan tilbys mer komplekse læringsaktiviteter innenfor de samme kompetansemålene i læreplanen. Dette kan være en måte å tilpasse innholdet i opplæringen på, sikre variasjon og motivasjon, selv om kompetansen er den samme for alle elevene.

Valgfagene kan være prosjektbaserte. Dette åpner opp for variasjon og samarbeidsoppgaver mellom ulike elever fra ulike trinn og mellom ulike valgfag

Hovedområdet: Redaksjonelt arbeid

Begrepet redaksjonelt arbeid handler i denne sammenheng om å skape og stå ansvarlig for form og innhold i ulike typer informasjon. Å samarbeide i en redaksjon betyr å velge mediekanal og innhold, definere målgrupper, få innsikt i redaksjonell bruk av sosiale medier og kjenne reglene for opphavsrett, kildebruk og personvern.

Kompetansemål: planlegge produksjon og innhold i produksjonen og fordele arbeidsoppgaver i redaksjonen

De elevene og den læreren som er sammen om opplæringen, kan kalle seg en **redaksjon**. Begrepet redaksjon knyttes oftest til produksjonen av en avis, men brukes også som navn på den **staben** av medarbeidere som er **ansvarlige for innholdet** i det som produseres og publiseres. Det er stor frihet i valg av innhold og produkt.

En redaksjon bør uansett ha en form for **hierarki**. Rektor fungerer i navnet som innholdseier. Læreren eller de

av elevene som fungerer som redaktør, har oversikt over hva som publiseres, og er den/de som om nødvendig modererer innholdet. **Elevenes interesser** avgjør om de påtar seg arbeidsoppgaver knyttet til ett eller flere områder av produksjonen. Hvilke arbeidsoppgaver som skal fordeles, avhenger av hvilken type informasjon og mediekanal de velger. Blir faget organisert i mindre grupper som jobber med egne oppgaver, kan det være naturlig at en elev har flere roller i produksjonen.

Kompetansemål: velge egnede mediekanaler, inkludert sosiale medier, og tilpasse saker for aktuelle målgrupper

Innhold og målgruppe styrer valget av mediekanal. Om valget er video, lyd, bilde eller tekst som **form** på informasjonen, gir det føringer for hvilke kanaler som kan brukes, selv om tilgjengelig teknologi stadig gjør det enklere å kombinere flere kanaler i samme program.

Sosiale medier påvirker innholdet i tradisjonelle medier fordi brukerne nå har mulighet til å **påvirke** innholdet. Redaksjoner som lykkes best med sine publikasjoner i dag, er ikke bare gode leverandør av innhold, men mestrer også kunsten å **engasjere** publikum. Informasjonsstrømmen går ikke lenger bare en vei, fra avsender til mottaker, men redaksjonen våger å være i **dialog** med brukerne, og den oppfordrer til dialog gjennom kommentarfelt og sosiale medier.

Sosiale medier skiller seg fra redaksjonelle tekster ved at brukerne selv produserer og velger bort innhold. Det blir publisert et mer personlig innhold i disse mediene, for eksempel livsløpsstoff, gladsaker, øyeblikksbeskrivelser og meninger. Noen medier, særlig lokalaviser, åpner for såkalt **brukergenerert innhold** av denne typen, siden målgruppen liker stoff som er publisert av andre brukere.

Ulike organisasjoner og offentlige og private instanser har grepet tak i samspillet mellom sosiale medier og redaksjonelle publikasjoner. Sosiale plattformer som blogger, nettsamfunn og ulike fora tas i bruk som **redskap** og **kanal** for informasjon og markedsføring og for faglig, politisk og sosialt engasjement.

Det er viktig at elevene får innsikt i hvordan de samme plattformene brukes både sosialt i vennegjengen, til spredning og innsamling av informasjon for redaksjoner og organisasjoner og som en reklamekanal for kommersielle aktører. Å være deltaker på disse plattformene gjør at man ofte er deltaker i et **samspill**. Elever bør opparbeide seg en **større bevissthet** omkring samspillet som kan føre til mer gjennomtenkte handlinger i sosiale medier.

Redaksjonens jobb er å velge en innfallsvinkel som den mener er den viktigste eller riktigste i forhold til den **målgruppen** de ser for seg. Dette er også en måte å avgrense stoff på, for det å bestemme innhold handler ofte om å prioritere. Vedlegg 1 presenterer en refleksjonsmodell som hjelp i redaksjonsarbeidet for å tilpasse innholdet til målgruppen.

Kompetansemål: samarbeide om det løpende arbeidet i redaksjonen

Elevene kan velge spesialisering innen ulike sider ved produksjonen, siden valgfaget skal legge til rette for mestringsopplevelser og motivere for læring. De må likevel samarbeide, siden alle er en del av den prosessen

det er å arbeide sammen fra idé til ferdig produkt.

Godt samarbeid læres gjennom praksis, men også gjennom faglige diskusjoner og evaluering av eget og andres arbeid. Graden av læring avhenger av hvilke kunnskaper, ferdigheter og holdninger den enkelte er innstilt på og har evner til å tilegne seg. Det er viktig å skape læringsstøttende omgivelser med åpen og tydelig kommunikasjon om kompetansemål, læringsmål og kjennetegn på måloppnåelse.

Kompetansemål: bruke nettvett og følge regler for personvern på Internett og i sosiale medier

Personvern handler om å **respekt** den retten alle har til å styre opplysninger om seg og sin person. Det vil ha betydning for hvordan redaksjonen behandler **opplysninger**. Personlige og private forhold som ikke vedkommer saken, skal ikke fremheves. Det vil ha stor verdi at elevene forstår at det som skrives, kan berøre andre. Les gjerne påminnelser om lovverket fra Datatilsynet i vedlegg 5.

Elevene skal kjenne til og forholde seg til lover og regler, men må forstå at regelverket er utformet slik at en **tolkning er nødvendig**. Etisk refleksjon er derfor viktig for å finne ut hva som er riktig å gjøre. Elevene må lære seg til å bli bevisste på hvilke **verdier** som står på spill i de valgene de må ta. I publiseringssammenheng handler slike valg ofte om å velge **lojalitet** eller å veie **hensikten** med å publisere noe, opp mot hva de kan tillate seg av virkemidler. Elevene trenger øvelse i å velge, tenke kritisk og gjøre slike etiske vurderinger.

I vedlegg 3 er det et eksempel på en **refleksjonsmodell** som skal brukes for å øve på etiske vurderinger. Her blir det tatt opp hvilke **verdispørsmål** redaksjonen bør ha vurdert før de publiserer innhold. Begreper som integritet, troverdighet, lojalitet, empati og sannferdighet knyttet til innholdet, blir drøftet i disse eksemplene. Eksempelet er knyttet til en avisartikkel, men modellen kan brukes uansett hvilket produkt elevene jobber med.

Vel så viktig som at elevene får opplæring i loven om personvern, er det at opplæringen etterlever loven. Siden innhold om personer skal publiseres på nettet, blir **samtykke** et veldig viktig moment. Datatilsynet har publisert to hefter som omhandler temaene samtykke fra mindreårige og bilder av barn på nett. Heftene inneholder gode spørsmål til diskusjon og forslag til et generelt samtykkeskjema. Flere skoler har allerede samtykkeskjema og rutiner for dette. Det kan være nødvendig med en presisering når det gjelder opplæringen i dette valgfaget. Det finnes også regler om **sletting av opplysninger**. Les mer om rutiner for dette i vedlegg 5 fra Datatilsynet.

Opphavsrett og kildehenvisninger er verdier som handler om at ingen skal kunne stjele fra det andre har skapt. Kilder skal alltid oppgis når fakta er hentet og gjengitt fra andres produkter. Dette er hjemlet i **åndsverkløven**. Det er også bestemmelser om **lisenser**, som i første omgang knytter seg til kollektive avtaler for rettighetshavere, for eksempel forfattere i Kopinor og musikere i Tono. Elever som kopierer andres åndsverk, kan gjøre dette lovlig når skolen har lisens til det.

I opplæringen må elever og lærere ta stilling til bestemmelsene i åndsverkløven når informasjonen skal publiseres på nettet og blir tilgjengelig for flere. Det er svært viktig at elevene får trening i å kontrollere at de

ikke bryter loven, krediterer riktig og følger **lisensbestemmelsene**. I vedlegg 2 er det en kort oversikt over den informasjon redaksjonen må forholde seg til når det gjelder ulike bestemmelser. Her er det stoff om opphavsrett og åndsverk, lære om lisensen Creative Commons og lister over lovlige mediekilder.

Elevene må kjenne til forskjellen på **sensur** og **moderering**. Moderering kan i denne sammenheng handle om å gjøre en ytring og mening tydeligere og mer forståelig og å unngå avsporinger i form av **personhets** og lignende. Når ord og bilder skal publiseres, er det et særskilt ansvar å beskytte enkeltmennesker mot krenkende og skadelig publisering. Dette krever varsomhet og stiller krav til etisk bevissthet og kjennskap til regler om personvern.

Eksempel 1: Nyhetsartikkel om en idrettsdag

Beskrivelse av undervisningsforløpet og forslag til vurderingsmåter

Redaksjonen skal lage en nyhetsartikkel fra skolens idrettsdag. Tverrfaglig samarbeid med norsk er naturlig for å lære hvordan elevene skal lage en artikkel og et intervju. Med tanke på vurderingsarbeidet kan lærerne observere elevene i prosessen, for eksempel ved å kontrollere at det er innhentet samtykke for å publisere bilder, ved å sikre at saken er vinklet etter redaksjonens profil og etiske kjøreregler, samt å lese og oppleve saken når den er publisert.

Vurderingsskjema for nyhetsartikkel, **hovedområdet redaksjonelt arbeid**. Her er eksempler på hvordan læringsmål kan utformes på bakgrunn av kompetansemål, og beskrivelse av kjennetegn på høy måloppnåelse. Eksemplene er tenkt brukt til underveisvurdering.

Hovedområde 1: Redaksjonelt arbeid

Kompetansemål - Eleven skal kunne	Læringsmål	Kjennetegn på høy måloppnåelse
Velge egnede mediekanaler, inkludert sosiale medier, og tilpasse saker for aktuelle målgrupper	Tilpasse/vinkle saken. Vinnere og resultater eller det sosiale og inkluderende?	Brukte GODT-modellen for etisk refleksjon og var aktiv i diskusjonen. Argumenterte godt for egne standpunkt
Bruke nettvett og følge regler for personvern på Internett og i sosiale medier	Innhente tillatelser om publisering av bilder og intervjuer	Viste skjønn ved fotograferingen og motiverte høflig de dette gjaldt i innhenting av samtykke. Vinklet saken etter redaksjonens profil og etikk. Krediterte redaksjonens fotografer og journalister

Vurderingsskjema for nyhetsartikkel, hovedområdet produksjon og publisering

Her er eksempler på hvordan læringsmål kan utformes på bakgrunn av kompetansemål, og beskrivelse av kjennetegn på høy måloppnåelse. Eksempelene er tenkt brukt til underveisvurdering.

Hovedområde 2: Produksjon og publisering

Kompetansemål - Eleven skal kunne	Læringsmål	Kjennetegn på høy måloppnåelse
innhente, vurdere og bearbeide kildemateriale	Innhente bakgrunnsinformasjon fra ansvarlige og deltakere i arrangementet	Søkte etter relevant informasjon, tok initiativ til handling og forberedte intervjuer
	Forberede intervjuer	Viste kunnskap om sjangeren intervju og var aktiv i å tenke ut relevante spørsmål. Tok etiske hensyn
bruke egnede verktøy for å produsere, kvalitetssikre, redigere og publisere sammensatte tekster med tekst, bilde, film og lyd	Ta bilder. Notere eller ta lydopptak av intervjuene	Tok relevante bilder med god kvalitet, brukte utstyr effektivt til lydopptak eller notater
	Følge kriterier for reportasje- bilder og nyhetsartikkel	Knyttet bildebehandling og redigeringsarbeid til de kriteriene for vinkling og budskap som redaksjonen hadde planlagt

Hovedområdet: Produksjon og publisering

Hovedområdet handler om å produsere ulike komponenter i sammensatte tekster for å publisere dem på nett. Bruk av digitale verktøy for å produsere, redigere og publisere bilde, tekst, film og lyd er sentralt i hovedområdet. Det samme er innsikt i forholdet mellom utforming og budskap.

Kompetansemål: bruke egnede verktøy for å produsere, kvalitetssikre, redigere og publisere sammensatte tekster med tekst, bilde, film og lyd

Begrepet sammensatt tekst i dette valgfaget har en vid betydning. Elevene skal ikke bare produsere tekst for en avislignende publikasjon. I tilknytning til dette kompetansemålet blir det derfor gitt noen forslag til sammensatte tekster for å vise hvilken variasjon en produksjon kan ha.

Først litt generelt om å kvalitetssikre og publisere: For å kunne **kvalitetssikre** et produkt må vi ha kriterier å gå etter. Kriterier for arbeidet er noe redaksjonen må bestemme for arbeidet de gjør med å utvikle kompetansemålene til tydelige læringsmål. Her vil det variere hvor store krav som settes for produksjonen, og

det vil være naturlig at de yngste elevene har enklere målsetninger enn de eldste. Det publiserte produktet må **følge lover og regler** som er nevnt tidligere, og være av en slik kvalitet at redaksjonen «kan gå god» for det. Oppfyller ikke produktet disse kravene, bør det heller ikke publiseres.

Tenk nøye igjennom om elevenes produksjoner skal **publiseres** i offentligheten eller ikke. Publisering kan skje internt på skolen, innad i kommunen og/eller for hele verden. Dette kan delvis avgjøres av hvilke tekniske løsninger som finnes på skolen eller i kommunen, og delvis av hvilke produkter redaksjonen ønsker å jobbe med. Når elevene publiserer ved hjelp av lokale plattformer, beholder de eierskap til opplysningene, og det er mulig å moderere og slette i tilfelle elevene publiserer upassende ting. Velger de offentlige plattformer, er det som regel fortsatt mulig å ha en moderatorbruker, men dette må planlegges godt, fordi det også handler om **personvern**. Se vedlegg 5 fra datatilsynet.

Enkelte løsninger finnes både som nettjenester og som versjoner vi kan installere lokalt. Når vi skal publisere innhold på nett, må det finnes et publiseringsprogram, også kalt CMS Content Management System.

- Kommunen eller skolens har en hjemmeside, nettportal, læringsplattform som kan brukes.
- Bloggverktøy: Blogger.com og Wordpress.com er gratis og enkle i bruk. Disse kan skolene bruke direkte, eller laste ned og installere lokalt. Wordpress egner seg godt som bloggplattform, men også som generell nettside og nettavisplattform.
- Elevavis.no og Moava tilbyr publiseringsprogram som er enkle å bruke for skolene.
- Wikier egner seg til artikkelskriving, produksjon av kart og annen type informasjon.

Origo.no er et norsk nettsted som for eksempel egner seg for å lage stoff om hjemstedet.

Nettavis

Å jobbe med produksjon av en nettavis eller skoleavis vil nesten automatisk involvere alle målene i læreplanen, og er det derfor et godt produkt å jobbe med i dette valgfaget.

Mediekompasset <https://www.mediebedriftene.no/mediekompasset/> er nyttig for det videre arbeidet med en avis. De har lang erfaring i å samarbeide med lærere, skoler og offentlige myndigheter. I forbindelse med dette valgfaget er det produsert en helt ny publikasjon som heter «**Skoleavis på nett, arbeidshefte til valgfaget Medier og informasjon**».

Et undervisningsopplegg som er basert på avis, finnes også i **kapittel 3** i denne veiledningen. *Tekstene* i en avis deles opp i tre sjangere:

- **Nyheter** er dagsaktuelle hendelser, fortellende eller faktabaserte. Her er det undersjangere som nyhetsartikkel, reportasje, intervju, rundspørring, melding, referat og notis.
- **Kommentarer** er uttrykk for meninger. Her er undersjangrene leder, debattartikkel, kommentar, petit og kronikk.

- **Feature** er subjektiv formidling sett fra journalistens ståsted. Her går man gjerne i dybden og bruker flere litterære virkemidler.

Tekst på internett

Det å **skrive for nettet** er annerledes enn å skrive tradisjonelle tekster. Enkle ferdigheter innenfor søk og **tekstbehandling** er nødvendig for å jobbe effektivt med en digital tekst. Det finnes ulike verktøy for å bearbeide en tekst og for å publisere den. Det kan derfor være lite formålstjenlig å jobbe med **tekstformatering** før man bruker publiseringsverktøy, bloggverktøy, læringsplattform eller wikipedia. Det finnes en del faglitteratur på dette området, se kapittel 5.

Vedlegg 4 inneholder konkrete tips om hvordan elevene kan lage innhold og design i en tekst.

Bilder

Enkel **bildebehandling** som beskjæring, oppskarping og justering av lys og kontrast er verktøy som finnes i mange bildebehandlingsprogrammer. Det finnes flere gratis alternativer både nettbaserte og for installasjon på PC eller nettbrett. Et søk etter «online image editor» vil gi flere alternativer til **nettbaserte løsninger**. Nettbrett og smarttelefoner har ulike løsninger med både kamera, redigeringsverktøy og publiseringsmuligheter. Bilde i denne sammenheng er ikke bare foto, men også diagrammer, kart, illustrasjoner, 3D-modeller og lignende.

Fotostory

For elever som liker å fotografere, kan valg av fotostory for å formidle informasjon være en fin oppgave. En fotostory krever også mindre når det gjelder evne til å produsere tekst, fordi bildene i seg selv skal fortelle mye av historien. Gode bilder krever lite forklarende tekst. Elevene kan bruke fotostorysjangeren for å **referere fra et kulturelt arrangement**. Eksempel på hvordan en skole laget en videoreportasje fra skolens musikal, finnes i kapittel 3.

Lyd

På samme måte som for bildebehandlingsverktøy, finnes det utallige verktøy for å ta opp og redigere lyd. Et eksempel på et gratisprogram for å ta opp og redigere lyd er "audacity". Programmet er godt egnet til å ta

opp, redigere og lagre lyd i ulike formater. Nettbrett, smarttelefoner og avanserte mp3-spillere kan også benyttes. Det er enkelt å overføre lydklippene til en datamaskin for videre behandling.

Film

Det ligger som regel innebygget et enkelt program for videoredigering i operativsystemet på datamaskinen uansett hvilken plattform som benyttes. Nettbrett og smarttelefoner fungerer også som opptaksutstyr for film.

Filmer som er laget for å formidle informasjon eller selge, er ofte korte sekvenser. Vis gjerne elevene et nyhetsinnslag eller en opplysningsfilm som illustrerer dette. Å redigere film handler om å **klippe, forenkle og fremheve** budskapet. Det finnes mange enkle alternativer for å jobbe med animasjonsfilm, og disse kan egne seg som aktivitet hvis elevene er interessert. Under kompetansemålet «formidle budskap ved kreative og bevisste valg av virkemidler i utforming og design», er det tips om form og design.

Korte **informasjonsfilmer** kan være fine produkter å jobbe med i valgfaget. Filmene kan ha et faglig innhold som er hentet fra temaer fra andre fag, eller de kan være basert på fritidsinteresser og nærmiljø. Temaene kan f. eks. være «**topp 3 fotballfinter**», «hvordan lappe et sykkeldekk», «slik konstruerer du en 60 graders vinkel» eller «badesteder i din kommune». Ved å sette en lengde på **maksimalt 40 sekunder** tvinges elevene til å være presise, planlegge godt og vise kreativitet for å få frem budskapet. Filmene kan publiseres alene eller som del av en publikasjon. Å bruke film som **referat og rapport** egner seg også svært godt. Det er et undervisningsopplegg i [kapittel 3](#) som omhandler dette.

Radio- eller TV-sendinger

Ved hjelp av enkle verktøy kan elevene klare å lage **nyhetssendinger** med film eller lyd. I forbindelse med dette bør de studere hvordan en nyhetssending er bygget opp med tanke på rekkefølgen av saker og lengden på innslagene. Ved å bruke tid som rammefaktor tvinges elevene til å finne fram det mest essensielle i informasjonen de ønsker å formidle.

3D-modeller for visualisering

Verktøyene for å produsere 3D modeller, f. eks Google Sketchup, har blitt så enkle at de fint kan brukes av ungdomstrinnselever. Flere skoler bruker allerede slike verktøy i faget kunst og håndverk. Elevene kan lage en 3D-modell av skolen som de kan bruke for å **visualisere møteromsplasseringer ved konferansetimer**. Innhenting av kildemateriale kan de da gjøre praktisk ved egne målinger. Å tilpasse innholdet vil innebære å framheve eller utelate deler av informasjonen i modellen for å vise møterommene. Det kan også være at elevene bør gjøre etiske vurderinger knyttet til om det er detaljer i modellen som ikke bør publiseres offentlig.

Wikier

Wikiplattformer er svært godt egnet til medvirkning i produksjon av informasjon. Prinsippet går ut på å skrive, knytte sammen og stadig endre og utvide **artikler**. Elever kan godt være med på å produsere og oppdatere artikler som for eksempel handler om **nærmiljøet**. Her kan de benytte nettbaserte løsninger som wikispaces for å lage personlige wikier. Det finnes også flere wikiløsninger som kan installeres på lokale servere.

Skal elevene bidra på **wikipedia.no**, er det viktig at de får en innføring i regler for oppsett av en artikkel, kildehenvisninger og kvalitetskrav. Mer om dette på [informasjon om på wikipedia](#). For noen kan dette være mye å forholde seg til, og det passer kanskje best for de eldste elevene? For en enklere start kan det være en idé å starte med å la elevene oppdatere eksisterende artikler om steder, hendelser og personer fra nærmiljøet. De kan for eksempel sjekke at alle fakta stemmer og oppdatere artiklene med **nye bilder**.

Kart

Å være med på å produsere kart er også en fin oppgave i forbindelse med produksjon av informasjon. I [kapittel 3](#) er det et undervisningsopplegg for å beskrive denne aktiviteten.

Kompetansemål: innhente, vurdere og bearbeide kildemateriale

Å innhente kildemateriale er et vesentlig moment i arbeidet med å produsere informasjon, og elevene kan innhente kildemateriale ved å **undersøke, registrere, intervju, fotografere og filme på egen hånd**.

Opplæringen i valgfaget kan gi elevene kunnskap om metoder for å produsere informasjon som også kan overføres til andre fag.

Bearbeiding av tekstbasert kildemateriale går i hovedsak ut på å kunne trekke ut viktig informasjon og samle informasjon fra flere kilder. Elevene kan øve på å forenkle og tydeliggjøre stoffet ved å bruke tid på å forstå innholdet. Til hjelp i dette arbeidet kan elevene bruke oppslagsverk og leksikon, spørre lærere og foreldre og supplere med andre kilder enn tekst. Arbeidet må ses i sammenheng med kompetansemålet «Vurdere passende mediekkanaler og tilpasse innhold for aktuelle målgrupper».

Evnen til å **vurdere** og **sammenlikne** ulike kilder er viktig for å finne troverdige, presise og korrekte kilder. Det å innhente og vurdere kilder innebærer å ta stilling til lovligheten av gjenbruk og innhenting av samtykke. Dette er beskrevet under kompetansemålet «Følge regler og utøve etisk skjønn knyttet til personvern, lisenser, åndsverk og opphavsrett i forbindelse med publisering på nett.»

Her presenterer vi to eksempler på **metoder** for å innhente ny informasjon, som skiller seg fra det å bruke publisert informasjon:

Intervju

Intervju brukes ofte ved produksjon av informasjon og er en kjent sjanger fra norskfaget. Når elevene skal publisere informasjon, bør de ta følgende etiske hensyn når de bruker intervju som metode:

- Sørge for at intervjuobjektet er innforstått med at det han/hun sier vil bli publisert.
- Ta hensyn til at ikke alle er klar over virkningen av det de sier.
- Prøve å forstå intervjuobjektet og sette seg inn i hva personen ønsker å formidle.
- Notere så godt at de senere kan formidle meningsinnholdet på en god måte. Bruke eventuelt opptaksutstyr for lyd eller film.
- Gjøre et tydelig skille mellom faktiske opplysninger og egne kommentarer.
- Drøfte med intervjuobjektet hvordan saken kan illustreres.
- Være varsomme med å bruke bilder i andre sammenhenger enn den opprinnelige.

Pressekonferanse

En pressekonferanse som rollespill kan gi elevene innsikt i hvordan pressen jobber med saker. Før rollespillet kan noen i redaksjonen finne **bakgrunnsinformasjon** om en sak og lage en **pressemelding**. De bør velge et aktuelt tema som de kan finne stoff om mange steder. Det kan være alt fra en kjendis som har kommet med ny film, til en statsråd i hardt vær. Både bakgrunnsinformasjonen og pressemeldingen blir delt ut i forkant av pressekonferansen slik at de andre elevene kan få tid å lage spørsmål. Det kan også være lurt å se eksempler på pressekonferanser. NRK har en nettside hvor de har samlet [video fra pressekonferanser](#).

Når det er tid for rollespillet, kan læreren eller en av elevene komme **utkledd i rollen** som den som holder pressekonferansen og innlede på profesjonelt vis. En sportssjef vil kanskje kle seg og snakke annerledes enn en representant fra Norges Bank? Deretter slippes "journalistene" løs med sine spørsmål, og pressekonferansen avsluttes ikke før alle har fått mulighet til å spørre. Etter denne aktiviteten har elevene fått stoff de kan bruke til å produsere informasjon

Kompetansemål: velge og bruke kreative virkemidler i utforming og design av innhold

Mens innhold er et begrep om strukturert informasjon, er design den måten informasjonen blir presentert på **visuelt**. Bevisst bruk av **bilder, symboler, typografi** og **plassering** av innhold kan være med på å underbygge budskapet. I motsatt fall kan uvettig bruk av disse virkemidlene føre til at brukerne mister interessen.

Normene for god design varierer etter hvilken mediekanal det produseres for. Enkelte steder er det strenge regler for utforming, som i wikipedia, mens i en skoleavis er det stor frihet. Utformingen må ha som mål å utseende både kan brukes for å «selge» og for å hjelpe leseren til å finne den viktige informasjonen.

I opplæringen bør elevene få prøve ut ulike oppsett og finne ut hva bruken av **skrifttyper, størrelser, farger, illustrasjoner og plassering** har å si for viktig informasjon. De bør også få jobbe kreativt når det gjelder utformingen av produktene der det er mulig. Spesielt innenfor sjangrene film, grafikk og foto er det rom for mye kreativitet. Det er til dels også nødvendig for å skille seg ut fra alt annet. Elevene bør få øve seg i å produsere egne **foto** og **illustrasjoner** til informasjonen de produserer. De kan få en gjennomgang av enkel bildekomposisjon og **manipulering**, kanskje i samarbeid med kunst og håndverk. Bruken av manipulererte bilder egner seg godt som grunnlag for etiske refleksjoner.

Konkrete råd om å skrive for nettet og forklaring på begreper som er knyttet til form og design på tekst og bilder, finnes i **vedlegg 4**

Eksempler med vurdering

Den siste delen av dette kapitlet viser eksempler på undervisningsforløp som omfatter flere mål. Kompetansemålene er konkretisert i læringsmål og viser eksempler på kjennetegn på høy måloppnåelse.

Eksempel 2: Videoreportasje om en skolemusikal

Beskrivelse av undervisningsforløpet og forslag til vurdering

Redaksjonen vil lage en **film** fra arbeidet med å sette opp en musikal ved skolen. Journalistene kan **intervjue** de som er ansvarlige for oppsettingen og deltakerne, eller de kan finne **bakgrunnsinformasjon** om selve musikalen.

Elevene skal være kjent med målene for arbeidet, og hva de skal vurderes i før arbeidet tar til. Siden læringen i stor grad foregår i løpet av prosessen, hvor prøving og feiling, produksjon og refleksjon vil foregå om hverandre, er det naturlig at vurderingen med karakter skjer i tilknytning til **sluttproduktet**, altså den videoreportasjen som faktisk legges ut på nettsiden. På denne måten blir elevene involvert i vurderingsprosessen. Læreren stiller relevante spørsmål ut fra kriterieskjemaet, og elevene får mulighet til å reflektere over egen læring og eventuelt gjøre endringer.

Vurderingsskjema for videoreportasje, **hovedområdet redaksjonelt arbeid**.

Her er eksempler på hvordan læringsmål kan utformes på bakgrunn av kompetansemål, og beskrivelse av kjennetegn på høy måloppnåelse. Eksempelene er tenkt brukt til underveisvurdering.

Hovedområde 1: Redaksjonelt arbeid

Kompetansemål - Eleven skal kunne	Læringsmål	Kjennetegn på høy måloppnåelse
velge egnede mediekanaler, inkludert sosiale medier, og tilpasse saker for aktuelle målgrupper	Drøfte hvilken målgruppe og vinkling reportasjen skal ha. Portrett av én av aktørene i musikalen, om "livet bak kulissene" mens musikalen blir til, eller temaet og budskapet i forestillingen	La fram egne forslag for redaksjonen og argumenterte saklig for sine ønsker om innhold
bruke nettvett og følge regler for personvern på Internett og i sosiale medier	Kreditere opphavspersoner, innhente tillatelser fra berørte personer om bruk av lyd og bilder, følge lovverk om lisenser, sikre personvernet	Innhentet tillatelser, krediterte opphavspersoner, brukte lovlige CC-lisensierte kilder, tok initiativ til bruk av GODT-modellen i drøftinger

Vurderingsskjema for videoreportasje, hovedområdet produksjon og publisering

Her er eksempler på hvordan læringsmål kan utformes på bakgrunn av kompetansemål, og beskrivelse av kjennetegn på høy måloppnåelse. Eksemplene er tenkt brukt til underveisvurdering.

Hovedområde 2: Produksjon og publisering

Kompetansemål - Eleven skal kunne	Læringsmål	Kjennetegn på høy måloppnåelse
innhente, vurdere og bearbeide kildemateriale	Intervjue personer og/eller finne ferdig bakgrunnsinformasjon fra ulike kilder	Tok initiativ til å drøfte vinkling for filmen, brukte varierte kilder for å innhente informasjon, argumenterte for eget syn om innhold og budskap i videoreportasjen
bruke egnede verktøy for å produsere, kvalitetssikre, redigere og publisere sammensatte tekster med tekst, bilde, film og lyd	Bruke kamera, vise kunnskap om kameraføring og redigering av videoopptak	Viste kunnskap om sjangere og tekniske ferdigheter, viste at dette målrettet styrer arbeidet med intervjuer og filming, komposisjon, kameraføring og bruk av effekter og virkemidler
	Ta opp og redigere film, følge regelverk og avtalte kriterier	Klippet, forenklet og brukte design og eventuelle spesialeffekter bevisst for å fremheve budskapet
velge og bruke kreative virkemidler i utforming og design av innhold	Bruke virkemidler i bilder og tekst for å fremheve budskapet og innholdet	Valgte en utforming og en design som var relevant for innholdet. Formidlet et budskap bevisst og ga opplevelser som påvirket publikum på grunn av god kvalitet

Eksempel 3: Produksjon av kart

Beskrivelse av undervisningsforløpet og forslag til vurderingsmåter

Med verktøyet OpenStreetMap (OSM) kan alle som ønsker det, **delta i produksjonen** av et kart ved hjelp av enkle hjelpemidler, enten det er snakk om å produsere helt nye data eller oppdatere eksisterende. Informasjonen i kartene brukes som grunnlag i applikasjoner på **mobiltelefoner, dataprogrammer, gps-enheter** og nett-tjenester som fiksgatami.no. Kartene er lisensiert under en åpen lisens. Dette gjør at alle kan

bruke kartene som de måtte ønske, i motsetning til de fleste andre nettbaserte kartløsninger. Elevenes bidrag kan bli tilgjengelig for hele verden, noe som tilsier at det er viktig å være kritisk til kilder, vise stor nøyaktighet og seriøsitet i arbeidet. Aktiviteten lar seg enkelt kombinere med kroppsøving, engelsk og samfunnsfag.

Kart i skolen er en annen kartløsning med mye data som er tilpasset skoleverket. Her er det løsninger der elevene kan registrere egne data som de har logget. Siden det bl.a. er Statens kartverk som eier basiskartene,, er det begrensninger i hvordan dataene som registreres, kan benyttes senere. Her skiller de seg fra OpenStreetMap.

Resten av eksempelet i dette kapittelet er basert på bruken av OpenStreetMap, men kan tilpasses for "kart i skolen".

Beskrivelse av verktøy og metode

Gjennom opplegget kan elevene:

- Samle GPS-data
- Gjøre observasjoner
- Gjøre etiske og lovmessige vurderinger
- Bearbeide og registrere data i kartdatabasen
- Produsere kart til ulike målgrupper
- Bidra i produksjon av verdens største frie kartprosjekt!

GPS-logger og datamaskin med nettleser og tilgang til nett benyttes. GPS-loggere kommer i mange former. De fleste nye **smarttelefoner** har innbygget GPS-mottaker, og det finnes mange applikasjoner for å logge GPS-spor. Det er en fordel om det er enkelt å få overført logfilen til datamaskinen, f. eks. via e-post eller direkte til SOM-serverne. GPS-enheter for biler kan også brukes, men da må det være mulig å hente ut GPS-loggene via USB-kabel. Noen pulsklokker har GPS-loggere. Unngå enheter som bare logger posisjonen hvert 30. sekund, da det kan føre til unøyaktigheter.

Med et **kamera** kan elevene dokumentere hvordan ting ser ut. De kan f. eks. registrere hva slags dekke en vei har. Asfalt, grus, jord? Uansett hvor stort eller lite område de ønsker å kartlegge på en tur, kan det bli mange detaljer å huske på. Bruk av mobiltelefon eller et nettbrett som GPS-logger er derfor smart, for da er kamera med i arbeidet.

Publisering av kart

OpenStreetMap har en egen side som lister opp løsninger for å produsere egne kart med den designen og det utvalget av data man ønsker.

Vurderingsskjema for arbeid med kart, hovedområdet redaksjonelt arbeid

Her er eksempler på hvordan læringsmål kan utformes på bakgrunn av kompetansemål, og beskrivelse av

kjennetegn på høy måloppnåelse. Eksemplene er tenkt brukt til underveisvurdering.

Hovedområde 1: Redaksjonelt arbeid

Kompetansemål - Eleven skal kunne	Læringsmål	Kjennetegn på høy måloppnåelse
velge egnede mediekanaler, inkludert sosiale medier, og tilpasse saker for aktuelle målgrupper	Fordele roller og arbeidsoppgaver til datainnsamling, registrering og kvalitetssikring Bestemme seg for en målgruppe og ut i fra den finne ut hvilke data og geografiske områder som er interessante å registrere	Deltar aktivt og legger fram gjennomførbare og kreative ideer i planleggingen av produksjonen Ser hvilke roller og arbeids-oppgaver produksjonen krever Viser svært god forståelse for hvilke data som er interessante for ulike målgrupper. Foreslår konkrete grenser til å avgrense produksjonen geografisk og detaljmessig basert på hvilke målgrupper produksjonen er ment for
bruke nettvett og følge regler for personvern på Internett og i sosiale medier	Følge forbudet om ikke å hente data om veier og bygninger fra andre digitale trykte kart med mindre det er gitt tillatelse til det Drøfte problemstillingene rundt det å låne data fra andre kilder Gjøre etiske vurderinger rundt	Har god oversikt over hvilke lover og regler produksjonen berører og kan korrigere innholdet og få medelever til å følge dem. Kan argumentere for etiske vurderinger knyttet til dilemmaer rundt personvern og kartproduksjon.

det å registrere
data på private
eiendommer

Vurderingsskjema for arbeid med kart, hovedområdet produksjon og publisering

Her er eksempler på hvordan læringsmål kan utformes på bakgrunn av kompetansemål, og beskrivelse av kjennetegn på høy måloppnåelse. Eksempelene er tenkt brukt til underveisvurdering.

Hovedområde 2: Produksjon og publisering

Kompetansemål - Eleven skal kunne	Læringsmål	Kjennetegn på høy måloppnåelse
innhente, vurdere og bearbeide kildemateriale	Samle inn data, bearbeide dem og registrere data i OSM- databasen Registrere fartsgrense, enveiskjøring, antall kjørefelt, bomstasjoner og lignende	Produserer kartdata med høy kvalitet i form av høyt detaljnivå, kvalitetssikrede kilder og etterrettelighet
bruke egnede verktøy for å produsere, kvalitetssikre, redigere og publisere sammensatte tekster med tekst, bilde, film og lyd	Registrere kartdata ved hjelp av GPS-utstyr Bruke program for å laste opp sporlogger og registrere data	Behersker bruk av GSP-utstyr og viser forståelse for hvordan datainnsamlingen kan merkes av ytre påvirkninger. Viser god kunnskap om programvare for registrering av data og bruker de mulighetene programvaren gir
	Hente ut de kartdata vi ønsker, og presentere i dem med en design som fremhever	Kan produsere hensiktsmessige utdrag av kart for en aktuell målgruppe sammen med gode og lett leselige kartforklaringer

de kartdata vi
ønsker å
presentere
Lage
papirversjoner
eller overføre
kartene til
håndholdt eller
bil-GPS

Sette opp
kriterier for
kvaliteten på
egne data, og
vurdere om de
data som blir
registrert, holder
høyt nok
nivåKvalitetssikre
eksisterende
kartdata

Kan argumentere for styrker og svakheter ved nettbasert dugnadsarbeid og bruke argumentene som grunnlag for egne kvalitetskriterier. Bidrar til å opprette gjennomførbare kvalitetskriterier for kartdataene Viser god evne til å vurdere kvaliteten av egne data og observasjoner, samt å vurdere dem opp mot eksisterende datagrunnlag

4 Vurdering

Om vurdering i valgfag

Vurdering i valgfag er omtalt i rundskriv fra Udir-7-2012 Innføring av valgfag på ungdomstrinnet. Her står følgende:

Reglene om individuell vurdering i forskrift til opplæringsloven kapittel 3 gjelder også for valgfag. Det er tilsvarende bestemmelser i forskrift til privatskoleloven kapittel 3. Bestemmelsene innebærer at elevene skal ha både underveisvurdering og sluttvurdering. I underveisvurderingen har eleven rett til løpende tilbakemeldinger om egen kompetanse i valgfag, og meldinger om hva hun eller han kan gjøre for å øke sin kompetanse, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-11. Eleven skal også ha halvårsvurdering i valgfag med og uten karakter etter § 3-13 og mulighet til egenvurdering, jf. § 3-12. I tillegg er det viktig at målene for opplæringen og hva som blir vektlagt i vurderingen av elevens kompetanse, er kjent for elevene, jf. § 3-1 fjerde ledd. Kravene til underveisvurdering er altså de samme for valgfag som for alle andre fag.

Når det gjelder sluttvurderingsordningen for valgfag, er den fastsatt i vurderingskapitlet i læreplanene for valgfag. Det er samme sluttvurderingsordning for alle valgfagene. For valgfag skal det kun gis sluttvurdering i form av standpunktkarakter. Det er ikke eksamen i faget.

Det er fastsatt i læreplanen at elevene skal ha en standpunktkarakter i valgfag på 10. årstrinn eller på det trinnet faget avsluttes. I denne forbindelse skal valgfag forstås som de ulike valgfagene, dvs. produksjon for sal og scene, design og redesign, osv. Det vil si at når eleven, for eksempel avslutter valgfaget design og redesign, skal det settes en standpunktkarakter i dette faget. I de tilfellene hvor eleven velger et valgfag på 8. trinn og et annet på 9. trinn er det satt en standpunktkarakter i det valgfaget eleven hadde på 8. trinn, for eksempel forskning i praksis. Dersom eleven på 10. trinn igjen velger forskning i praksis som valgfag, vil karakteren fra 8. trinn i faget bli strøket, slik at det er standpunktkarakteren forskning i praksis på 10. trinn som føres på vitnemålet (*illustrert i tabellen under*).

Elevene kan velge samme valgfag om igjen, og da avsluttes det ikke etter det første året. Eleven skal ha halvårsvurdering i faget når det ikke avsluttes. Det er viktig at skolen har gode rutiner for å avklare om elevene avslutter et valgfag, eller om de skal ha samme valgfag neste skoleår. Både for elevene og for lærerne er det viktig å vite om læreren skal sette en standpunktkarakter eller gi en halvårsvurdering på for eksempel 8. årstrinn.

Ved avslutningen av 10. årstrinn kan eleven ha hatt bare ett valgfag og én standpunktkarakter, eller flere valgfag og flere standpunktkarakterer. Alle standpunktkarakterene skal føres på vitnemålet, men det blir beregnet et gjennomsnitt som teller ved inntak til videregående opplæring. Det vil si at valgfag ved inntak til videregående opplæring i praksis er én standpunktkarakter når elevens poengsum beregnes (*jf. Udir.no/regelverk; rundskriv Udir 7- 2012 Innføring av valgfag på ungdomstrinnet*).

Eksempler på vurdering i valgfag:

Standpunktkarakter i valgfag skal beregnes ut fra hvordan elevene velger valgfag i løpet av tre år på ungdomstrinnet. Under er det vist noen eksempler:

Eksempel 1

Trinn	Fag	Vurdering	Beregning av standpunktkarakter
8	Sal og scene	Halvårsvurdering	Ikke standpunktkarakter
9	Sal og scene	Halvårsvurdering	Ikke standpunktkarakter
10	Sal og scene	Standpunktvurdering	Karakter vektet 1/1

Eksempel 2

Trinn	Fag	Vurdering	Beregning av standpunktkarakter
8	Sal og scene	Standpunktvurdering	Karakter skal strykes
9	Design og redesign	Standpunktvurdering	Karakter vektet 1/2
10	Sal og scene	Standpunktvurdering	Karakter vektet 1/2

Eksempel 3

Trinn	Fag	Vurdering	Beregning av standpunktkarakter
8	sal og scene	Standpunktvurdering	Karakter vektet 1/3
9	design og redesign	Standpunktvurdering	Karakter vektet 1/3
10	fysisk aktivitet og helse	Standpunktvurdering	Karakter vektet 1/3

Elever som har samme valgfag over flere år

Læreplanene i valgfag åpner ikke opp for å vurdere faglig progresjon i mer enn ett år om gangen. Elever på ulike trinn med opplæring i det samme valgfaget skal vurderes etter de samme kompetansekravene hvert år. De skal ikke vurderes «strengere» enn elever som har hatt faget i ett år. Utfordringen blir å tilrettelegge for mer variasjon i innhold, oppgaver og aktiviteter slik at elever som har faget over flere år, møter nytt innhold og læring i faget. Med andre ord: Tenk progresjon over ett år og variasjon over flere år (jf. variasjon i innhold i kap. 3).

Beskrivelse av høy kompetanse

Når man jobber med å lage gode kjennetegn på måloppnåelse, er det viktig at disse ledes direkte ut fra kompetansemålene. Lager man kjennetegn på *høy kompetanse*, skal beskrivelsene vise hva som er full måloppnåelse i den gitte kompetansen. Dette kan brukes som grunnlag i underveisvurdering, slik at det er

kjent for elevene hvor de er i opplæringen, og hva som er grunnlaget for videre læring.

Eksempel fra veiledningen til valgfaget sal og scene

Læringsaktivitet: *Filmmusikk*

Hovedområde: *Formidle*

Kompetansemål	Læringsmål	Kjennetegn på høy måloppnåelse
utveksle synspunkter om valg av virkemidler og utførelse.	Skal kunne reflektere over, skrive logg om arbeidsprosessen og avsluttet produksjon.	Kan reflektere over prosessen fra utvikling av idé, til produksjon og teknisk gjennomføring.
samarbeide både bak og på scenen for at resultatet skal bli best mulig.	Skal kunne drøfte hvordan samarbeidet har påvirket produksjonen.	Kan reflektere over samarbeid og kombinasjon av å koble film/bilde og musikk/lyd.

5 Støttmateriell

Vedlegg 1: Etisk refleksjon om vinkling av en nyhetssak

Fil. dr. Lars Gunnar Lingås har utviklet en modell (GODT-modellen) med fire trinn av etisk overveielse. Her er et eksempel med en nyhetsartikkel fra en idrettsdag:

Redaksjonen skal lage en sak fra skolens idrettsdag. Noen elever vant fordi de løp fort eller kastet langt, andre deltok ikke i det idrettslige, men sto for rydding og matservering, eller de styrte musikken. **Hvem skal vi intervju og ta bilde av?**

Grunnlagsverdier:

Ønsker redaksjonen å profilere **holdningen** "det viktigste er ikke å vinne, men å delta", eller er målet å profilere mestring og idrettslige resultater?

Omstendigheter:

Redaksjonen må vurdere omstendighetene, siden **en sak kan ses fra flere sider**. De må velge en innfallsvinkel som de mener er den viktigste eller riktigste. Dette kalles **vinkling**. Omstendighetene tilsier at dette var kroppsøvingfagets dag, med fokus på idrettslige prestasjoner og ferdigheter. Helse og fysisk aktivitet er dessuten en positiv verdi det er verdt å gi status.

Deontologiske (pliktetiske) hensyn:

Pliktetikk i denne saken er knyttet til **hvem som berøres**, og på hvilken måte av det vi skriver. Vinnerne vil, i tillegg til gode karakterer og premiering på dagen, være stolte over å få publisitet. Vil de elevene som ikke er nevnt, **føle seg oversett**? Bli innsatsen de la ned i form av å skape gode rammer for de sportslige aktivitetene, sett på som uvesentlig?

Teleologisk (formålsetisk) perspektiv:

Her handler det om å finne ut hvilke **mål** redaksjonen arbeider mot, og hvilke **konsekvenser** som er sannsynlige utfall av vinklingen. Redaksjonen må tenke gjennom om de ønsker en sak som fokuserer på det sosiale og **inkluderende**, og/eller om det er fysisk mestring, toppidrett og konkurranse som har verdi i denne saken.

Vedlegg 2: Slik overholder vi lover og regler

Åndsverkloven sørger for at den som er opphavet til verket, må **gi tillatelse** til videre bruk. Opphavspersonen får altså automatisk **kopirettighetene** til verket. Finnes det tekster, bilder, videoer eller annet på nettet hvor det ikke står noe om hvilke lisenser som gjelder, må vi anta at opphavspersonen sitter på alle rettighetene. Det er derfor vanskelig for elever å bruke slike verk i sine skolearbeider, siden de først må spørre om tillatelse. Spesielt problematisk er det når disse arbeidene skal publiseres på nett eller på andre måter gjøres offentlige. Mange elever er, forståelig nok, ikke klar over hvilke **begrensninger** som ligger i verk som er publisert på Internett.

Lisensen Creative Commons

Lisensen «Creative Commons» løser mange av de problemene som er knyttet til det å **bruke verkene til andre** i egne produksjoner. Creative Commons er en lisenstype hvor **tillatelsen** til videre bruk er **gitt på forhånd** med enkle betingelser. Lisensen er lett å forstå. De ulike variantene av den blir ofte representert ved hjelp av symboler slik at man skal slippe å oversette mellom språk. Lisensen gir i noen tilfeller også tillatelse til å bearbeide verket. Bruker man verk som er lisensiert under Creative Commons, skal man alltid navngi opphavspersonen. Lisensen er oversatt og tilpasset til norsk, og mye informasjon finnes på creativecommons.no. Under kapittel 5 er det flere lenker og sider med lettfattelig informasjon om tanken bak lisensen og om en animasjonsfilm for lærere og elever.

Boken «Creative Commons for alle: 400 millioner nye muligheter for bedre IT-didaktikk i folkeskolen» er en bok om lisensen creative commons som er skrevet for skolen. Boken er på dansk og inneholder betraktninger om temaet og om utfordringer i skolehverdagen. Den har også en stor samling tips til annet materiale. Boken er publisert under creative commons-lisensen og er et eksempel på hvordan lisensen fungerer.

Liste over lovlige mediekilder

Hvis elevene har behov for å låne bilder, musikk eller tekst, må de ha rettigheter til å bruke dem. Under følger

en liste med nettsteder som tilbyr innhold som er lisensiert med creative commons lisensen eller andre lisenser som tillater bruk i skolearbeid:

Flickr er en av verdens største bildebaser. De tilbyr et avansert søk hvor elevene kan oppgi at de kun ønsker et innhold som er lisensiert med creative commons. Skal elevene forandre på bildet, f. eks. ved å legge på tekst, beskjære det eller bruke det som en collage, må de også krysse av for «Find content to modify, adapt and build upon».

Wikimedia Commons er en stor samling av mediefiler, blant annet brukt i Wikipedia. Alle disse objektene er lisensiert med creative commons eller public domain. Det står tydelig beskrevet for hvert bilde hvilke betingelser som gjelder. Public domain er en lisensstype som gir alle rett til å bruke verket også uten kreditering. Alle mediene er også lisensiert slik at de kan bearbeides.

CC search er en samleside for å søke på de overnevnte tjenestene og noen andre. Om denne søketjenesten benyttes, er det ingen garanti for at verket faktisk er lisensiert med den riktige lisensen, da den kan ha endret seg. Kontroller alltid at mediet faktisk er lisensiert med creative commons.

Vedlegg 3: Etisk refleksjon om integritet og verdivalg i redaksjonen

Refleksjonsmodellen til Lars Gunnar Lingås er god å bruke når det er tid for å drøfte vinkling av saker og tenke gjennom redaksjonens rolle som reell aktør i samfunnet.

"Klasse fant sprøytespisser på dugnad"

En klasse ved skolen er invitert til **dugnad** på kommunens folkemuseum for å rydde uteområdet før sommersesongen. Dette arbeidet vil gi penger i kassen til skoletur til Polen, og kontaktlæreren tenker at elevene samtidig driver **kulturminnevern** i praksis. Redaksjonen dekker saken, og de oppdager at elevene finner brukte sprøyter fra narkomane blant løv og kvister. Når dugnadsgjengen varsler om dette, bagatelliserer de voksne funnene, til tross for at elevene er redde for å bli stukket.

Hvordan vinkler redaksjonen saken?

Grunnlagsverdiene "integritet" og "lojalitet" er her på kollisjonskurs. Integritet handler om at den som publiserer, ikke skal **manipuleres** av mennesker med **makt** eller la seg kjøpe av **kommersielle** interesser. Lojaliteten til museumslederen og den ansvarlige kontaktlæreren gjør at redaksjonen har et etisk dilemma. Valgfagslæreren ønsker å utvikle redaksjonens **selvstendighet**. Den skal ikke komme med ytringer bare for å tekkes andre. Elevene skal erfare betydningen av å stå for det de velger, og ikke føle seg som redskap for andre. Manglende **integritet** vil ha følger for redaksjonens **troverdighet**, og det er viktig at elevene ser denne sammenhengen.

Omstendighetene påvirker valget vi tar. Elevene skal være bevisste på hvilke ytre og indre påvirkninger som gjør seg gjeldende, før de **vinkler** saken inn den ene eller andre retningen. Læreren som sto ansvarlig for

dugnaden, har et ansvar og vil kunne **kjenne seg angrepet og avslørt** av negativ omtale. Skolen ønsker også å bevare et godt forhold til museet som fremtidig samarbeidspartner, og negativ omtale vil kunne svekke tillitsforholdet. Foresatte krever derimot at aktiviteter i skolens regi er trygge, og de vil trolig sette pris på at **kritikkverdige forhold avdekkes**. Lokalmiljøet kan være interessert i å få vite at byens rekreasjonsområde benyttes av narkomane, og kan hevde at kommunen selv burde ta ansvar for å renovere og rydde området.

Deontologiske (pliktetiske) perspektiver kartlegges. Hvilke plikter skal det tas hensyn til i valget av vinkling? Hva er **ærlig og sannferdig**? Er det **balanse** i det vi formidler? Hvem vil berøres på hvilken måte av det vi skriver? Hvor skal **empatien** ligge?

Teleologiske (formålsetiske) perspektiver handler om å finne ut hvilke **mål** en arbeider for, og hvilke **konsekvenser** og resultater som er sannsynlige utfall av valgene som er tatt. Er målet å skryte av elevenes dugnadsinnsats, eller skal saken føre til at kommunen bedrer sine rutiner for å fjerne sprøyter, at skolens lærere ivaretar sikkerheten bedre, og at elever unngår å bli stukket av sprøyter? Tåler redaksjonen at museumsledelsen og læreren reagerer negativt når avsløringen viser at de har tatt dårlige valg?

Vedlegg 4: Innhold og design i tekst på nett

Teksten under er skrevet i samarbeid med og i stor grad basert på Christine Calvert og hennes bok "Skriv for nettet, kort og godt". Universitetsforlaget, Oslo 2010

Planlegging og strukturering av innholdet bør begynne med at vi spør oss:

- Hva skal jeg informere om? Hva vil jeg formidle om saken, hva skal leseren sitte igjen med? For hvem lager jeg saken? Hva er viktigst?
- Begynn så innsamling av informasjonen.
- Grupper innholdet etter type informasjon.
- Prioriter rekkefølgen.

Tittel

Titler skal friste og fenge. De er som et skilt som forklarer hva teksten handler om. Titlene kan brukes på en **listeside** med oversikt over alle artiklene i publikasjonen der de nyeste står først. Tittelen som skal brukes på **siden** til artikkelen, kan godt være litt mer forklarende enn den på listesiden, men er den god, kan samme tittel brukes.

Ingress, bilder, Byline

Ingressen skal gi svar på spørsmålene hvem, hva, hvor, når og hvorfor og hvordan hvis det er relevant. På en listeside kan man også skrive en ingress, en såkalt "teaser" som avsluttes med en "les mer-lenke". Dato er viktig slik at leseren ser når saken ble publisert. Navnet på den ansvarlige for saken er også viktig, enten dette er skrevet for et internt nett eller skal ut i offentligheten. **Bilder** skal ha en presis og informativ **bildetekst**. Les

mer om bilder i punkt 2.2.8, *Utforming og design*.

Brødtekst/fortløpende tekst

Det viktigste innholdet skal alltid stå først, slik at leserne selv kan velge om de vil lese hele saken eller ikke. Denne måten å skrive på kalles ofte for "den omvendte pyramide" fordi innholdet blir spissere og smalere jo lenger ned i saken du kommer. Når redaktører skal kutte i saker, begynner de alltid nederst i saken, så det er viktig at det viktigste er sagt tidlig.

Avsnittene

Avsnittene bør bestå av tre til fem linjer og konsentrere seg om ulike sider/typer informasjon om samme sak. **Setningene** bør være korte, omtrent på 10-15 ord, siden det går langsommere å lese på skjerm enn på papir. Tenk nøye gjennom hva som er hovedbudskapet, hvem du skriver til, og hva du vil oppnå. Brukerne ønsker forståelig og lettlest tekst. Sett punktum ofte! **Mellomtitler** er viktig i lange artikler. De hjelper leseren til å orientere seg ved skrolling. **Halvfete triggerord, ekstra linjeskift og kulepunkter** kan også gi oversikt.

Lenker

Lenker integrert i selve teksten og til andre nyhetsartikler om samme tema kan være lurt. Fortell brukerne hvor de havner hvis de klikker på en lenke. Skriv heller:

[Les artikkelen om å skrive nett-tekster her](#), enn [Les artikkelen om å skrive nett-tekster her](#).

Ordlyden i lenken bør ha høy informasjonsverdi i seg selv og være i samsvar med tittelen på den nye siden. Mange lenker etter hverandre bør stå i vertikale lister. Punktum, komma eller andre tegn skal ikke være understreket.

Form og design

Unngå fancy formatering med store fargede bokstaver som ser ut som reklame. Eyetrack-undersøkelser viser at dette kan føre til at leseren ignorerer artikkelen. Kontrasten mellom **tekst** og **bakgrunn** skal være så stor som mulig. Sort tekst mot hvit bakgrunn er lettest å lese. Få **farger** gir sterkest budskap, siden farger vekker assosiasjoner og følelser.

Tekst bør være i såkalt åpne **formater** som kan lastes ned av alle. I praksis vil dette si at vi i publisering heller bør bruke PDF- og HTML- eller XML-filer, og ikke ulike tekstbehandlings- eller presentasjonsfiler som ikke er nedlastbare for alle.

Tekst trenger ofte illustrasjoner og **bilder**. Poenget er at de må ha direkte relevans til teksten. Dekorbilder uten direkte sammenheng med innholdet har samme effekt som reklame og oppfattes som verdiløse eller negative for inntrykket. "Ekte mennesker" gir et mer troverdig inntrykk enn bilder av pene modeller, fordi slike modeller assosieres med reklame. Bilder som viser menneskelige følelser, fungerer godt, og bruk gjerne flere ansikter.

Bilder under 100 **pikslar** oppleves som unyttige. Bildene kan godt være **klikkbare**, slik at brukeren kan få opp

en større variant om de klikker på det. Hvis bildet ligger på en forside, bør det lenkes opp til selve artikkelen, siden brukere helt intuitivt klikker på bildet når de er interessert i en sak.

Vedlegg 5: Datatilsynet om personvern

I opplæringen i dette valgfaget er det viktig å sørge for at selve undervisningsopplegget også er i tråd med gjeldende regler for personvern. Det er de to sentrale prinsippene om at personopplysninger ikke skal behandles i større utstrekning enn det som er nødvendig for å oppnå formålet, og at den minst integritetskrenkende metoden bør foretrekkes.

Slik vi ser det, er det overveiende sannsynlig at det skal publiseres opplysninger som kan anses som personopplysninger etter personopplysningsloven § 2 nr. 1. Det innebærer at personopplysningsloven blir brukt i behandlingen, jf. § 3 bokstav a.

For slik publisering det her er snakk om, blir neppe unntaksbestemmelsene i § 7 brukt, fordi formålet med behandlingen må anses som opplæring. Det medfører at avveining mellom ytringsfrihet og personvern kan bli krevende.

Når man kommer til personopplysningsloven, må det tas stilling til hvem som blir å anse som behandlingsansvarlig. Det er fastsatt i § 2 nr. 4 at den behandlingsansvarlige er den som bestemmer formålet med behandlingen av personopplysninger, og hvilke hjelpemidler som skal benyttes i behandlingen.

Disse forholdene tilsier at skolens øverste leder normalt bør anses som behandlingsansvarlig. Etter vårt skjønn er dette også en nødvendig forutsetning for å ivareta personvern hensyn.

Når det gjelder selve undervisningsoppleggene, bør det vises tilbakeholdenhet med hensyn til hva slag opplysninger som publiseres. Det bør ikke skapes forventninger om at elevene trenger å publisere sensitive personopplysninger. Tvert imot bør **terskelen for å reservere seg være lav**. I denne forbindelse kan vi nevne at Datatilsynet har mottatt henvendelser fra elever og foresatte på studiesteder der det inngår i læringskravene at elevene må publisere personprofiler som inneholder opplysninger om etnisk bakgrunn, politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning. Vår vurdering er at en slik praksis er i strid med personopplysningsloven.

Avslutningsvis er det grunn til å fremheve at § 28 fastsetter at **opplysninger skal slettes** når formålet med behandlingen er oppnådd. Det innebærer at det må være **rutiner** for sletting for å oppfylle vilkåret.

Eksempelvis kan det være slik at publiseringen opphører når skoleåret slutter, og at opplysningene slettes når ikke andre hensyn tilsier at det er nødvendig å lagre dem. For øvrig skal personopplysningsloven brukes så langt den passer.

Tips til nettsider og litteratur

Valgfag i medier og informasjon hos Skrivesenteret

Vær varsom-plakaten

Retriever

Om tillatte kilder og riktig kreditering: www.creativecommons.no

Billed databasen Flickr

Stor samling med mediefiler: www.mediebedriftene.no

Mediekompasset: <https://www.mediebedriftene.no/mediekompasset/>

Tekster skrevet av og for ungdom:

Aftenposten Si;D

Aftenposten junior

Korte filmer knyttet opp mot læreplaner: www.nrk.no/skole

Arbeid med sakpregede sjangre: www.norskverkstedet.no (interaktivt journalistkurs)

Informasjonssamfunnets utvikling: <https://www.postennorge.no/om-oss/milepaeler-i-postens-historie>

Nyttige nettsteder: www.nettvett.no www.slettmeg.no

Samleside over alle avtaler jf Åndsverksloven: www.clara.no

Forum for medieundervisning: <http://www.mediepedagogene.no/>

Søke på aktuelt stoff i NRK skolen: <http://www.nrk.no/skole/>

Gratis nettressurs for deg som skriver på nett: <http://www.nettredaktor.no/>

Journalistenes fagforbund: <http://www.journalisten.no/>

Mediefag i videregående skole, NDLA – mik1 og 2, samt

MK: <http://ndla.no/nb/node/52222>

Litteraturtips - referanseliste

Calvert, Christine: Skriv for nettet, kort og godt - Universitetsforlaget, Oslo 2010

Dale, Lars Erling, Jarl Inge Wærness: Differensiering og tilpassing i grunnopplæringen – Rom for alle – Blikk for den enkelte. Cappelen Akademisk Forlag, Oslo 2003

Lingås, Lars Gunnar: Etikk for pedagoger - Gyldendal Akademisk, Oslo 2011

